

Dobrá ekonomie pro zlé časy: lepší odpovědi na naše největší problémy

Jan Mertl

Banerjee, Abhijit V. – Duflo, Esther: Good economics for hard times: better answers to our biggest problems. London: Penguin Books, 2019, 416 stran, ISBN 978-0-241-30689-5.

Recenzovaná kniha je zajímavým příspěvkem do literatury zabývající se příčinami problémů a dysbalancemi fungování dnešních socioekonomických systémů. Je založena na ověřených poznatcích a vhodných myšlenkových konceptech. Věnuje se problematice veřejných financí, příjmové nerovnosti, ekonomie životního prostředí, strukturální politiky, ekonomického růstu a rozvoje, zahraničního obchodu, sociálního zabezpečení a sociální politiky. Lze ji doporučit zájemcům o porozumění problémům současného světa, zejména těm, kteří při studiu základních ekonomických modelů mají pochybnosti o tom, jestli to je všechno takhle jednoduché a přímočaré.

Recenzovaná kniha není striktně vědeckou publikací, to ale její autoři v úvodu sami uvádějí. Rozhodně je založena na ověřených poznatcích a vhodných myšlenkových konceptech. Motivací autorů bylo konstruktivně reagovat na

vývoj současného světa a vyrovnat se s řadou vážných problémů a dysbalancí, které kolem sebe vidí a které jsou často v rozporu s hledáním rovnováhy v makroekonomických a mikroekonomických modelech nebo s úzce chápanou ekonomickou efektivností.

Tento záměr se jim v devíti kapitolách podařilo naplnit: publikace je zajímavým příspěvkem do literatury zabývající se příčinami problémů fungování dnešních socioekonomických systémů. Jednotlivé kapitoly mají poetické názvy, zaměřující se na jevy, které jsou skutečně často absurdní nebo neodpovídají předpokladům ekonomických modelů. Autoři poměrně přesvědčivě ukazují, že paradoxů či přímo nežádoucích „racionálních chování“ je kolem nás mnoho a vývojem se přes veškeré politické proklamace příliš nesnižují. Uvědomují si například širší souvislosti nastavení daňových sazeb: zatímco v Česku v mediálním diskursu dominuje pojetí daní z příjmu jako nežádoucí zátěže poplatníků, případně rovnou trestu za úspěch, v sedmé kapitole jsou rozvinuty další racionality, které jsou s nastavením daní spojeny – tedy například koncept míry nerovnosti před zdaněním a vlivu daňových sazeb na odměňování v některých sektorech, kde lze argumentovat i tak, že vyšší sazby mohou odradit firmy nebo správní rady od vyplácení astronomických odměn malému počtu vysoce postavených osob. To je provázáno na problema-

tiku příjmové diferenciaci a volby oboru, kterému se lidé věnují. Na konkrétních příkladech (zejména z USA) pak ukazují, že ideál „žádoucí diferenciaci odměňující výkon a snahu“ v posledních desetiletích v mnoha případech eroduje, že je stále jasnější existence řady dalších determinantů rostoucí diferenciaci mezi lidmi, které s individuální snahou a výkonem už nemají nic společného.

Podobně se autoři věnují i dalším tématům z oblasti ekonomie životního prostředí, strukturální politiky, ekonomického růstu a rozvoje, zahraničního obchodu, sociálního zabezpečení a sociální politiky. Dotýkají se též otázky důvěry v socioekonomický systém a ve stát (s. 273) a řady ekonomických konceptů ve srovnání s jejich implementací a výsledky v praxi, včetně problémů s měřením ekonomického růstu a jeho charakterem v podmínkách moderního kapitalismu a změn v průmyslové výrobě (5. kapitola). Poměrně široký záběr knihy a její určitá roztržitost je vyvážena aktuálností zahrnutých témat. Autoři vybrali opravdu křiklavé či zajímavé případy, dokazující, že se světem kolem nás leccos v pořádku skutečně není.

Určitým problémem recenzované knihy z evropského, respektive českého pohledu je to, že popisuje selhávání „trhu bez vlastků“ na příkladech, pro které existují v mezinárodním srovnání použitelná řešení, ať už se jedná o systém zdravotnictví jako založený na povinném veřejném zdravotním pojištění nebo veřejné službě, vzdělávací systémy vycházející z principu rovných šancí dle schopností dítěte, využití alokačních a redistribučních schémat veřejných financí, nastavení daňových systémů a daňové politiky i ve vazbě na příjmovou nerovnost a žádoucí úroveň sociálního smíru, alternativních ukazatelů měřících vývoj ekonomiky a další.

Při čtení jednotlivých kapitol tak často vyvstává myšlenka „tohle je přece možné řešit pomocí toho či onoho nástroje či politiky!“, ale to už většinou v knize uvedeno není nebo to je pouze naznačeno. Příčiny

jsou pravděpodobně dvojnásobné – jednak dlouhodobá neschopnost některých zemí či vlád taková řešení přijmout a prosadit (což způsobuje frustraci ekonomů, kteří by taková řešení zřejmě byli schopni definovat a implementovat, a tak jim nezbývá nic jiného než alespoň poukazovat na to, co všechno už nefunguje a jaké to má důsledky). A jednak skutečnost, že v anglosaské literatuře a světě některé koncepty a mechanismy, jež v evropském kontextu běžně fungují nebo alespoň jsou teoreticky akceptované, jsou nepříliš známé a tudíž nevyužívané, případně jsou označovány za socialistické či kolektivistické experimenty, jsouce touto nálepkou zbaveny možnosti racionální diskuse o jejich efektivním využití.

Společně s autory si tak lze přát, aby ekonomie a také hospodářská a sociální politika reflektovaly vývoj současného světa a byly dělány „správně“ z pohledu výsledků, které chceme dosáhnout. Debata o možných principech a fungování trhů, někdy zjednodušeně nazývaná „pravolevý střet“, je sice zajímavá a svým způsobem nenahraditelná, ale spolu s prof. Karlem Englišem je účelné ji rozšířit o teleologické postuláty, které si stanovíme na individuální i celospolečenské úrovni jako chtěné a jichž se budeme posléze snažit za pomoci konkrétních politik dosáhnout. Možná, že potom uvidíme kolem sebe více příkladů „good economics“, kterou autoři v knize často zmiňují a přinášejí spoustu dobrých důvodů, proč je vhodné se její implementací zabývat.

Ing. Jan Mertl, Ph.D.

(jan.mertl@outlook.com) absolvoval doktorské studium na národohospodářské fakultě VŠE v Praze u prof. Krebse. Nyní pracuje jako odborný asistent na katedře financí Vysoké školy finanční a správní (Department of Finance, University of Finance and Administration), Estonská 500, 101 00 Praha 10. Odborně se věnuje sociálnímu zabezpečení, veřejným financím a zdravotní politice.